

СТРАЖДЕННІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ОНТОЛОГІЇ

Стверджено онтологічний підхід до проблеми стражденності, завдяки якому вона постає цілісним концептом у багатоманітності своїх проявів. Доведено, що стражденність в контексті православно-орієнтованого дискурсу має онтологічне підґрунтя, що полягає у тварній свободі й, тим самим, є складовою релігійної онтології як вчення про буття Бога, світу, людини і решти тварних істот. Встановлено, що гріхопадіння виступає головним предикатом стражденності, онтологічні принципи якого відображені у поняттях катастасису: роз'єднання, розділення, алієнації (відчуження), відособлення тварного буття від божественного, відпадіня від повноти буття, нецілісності сутнісної природи, недосконалості, недостатності, вразливості, спотворення, ушкодження, егоїзму, ексцентризму, індивідуальності тварного буття, а також іпостасної відособленості.

Ключові слова: стражденність, тварна свобода, гріхопадіння, катастасис, пристрасність.

Актуальність дослідження. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Проблема осмислення стражденності у багатоманітності своїх форм є одним із вічних запитів людського розуму, занепокоєного власним становищем у світі, визначенням шляхів достотної самореалізації, способів пізнання дійсності й відношення до різних видів онтологічної реальності: світу, Бога, свого ближнього, самого себе. У бутті та відносно буття стражденність проявляється екзистенційними переживаннями страждання, страху, печалі, туги, нудьги, скорботи, відчаю, тривоги, відчуженості, самотності тощо. У цьому контексті актуалізується релігійно-філософська рефлексія феномену стражденності, пошуку його буттєвих засад у православно-орієнтованому дискурсі. Визначення онтологічних підвалин стражденності у православній філософії дозволить зрозуміти процес осутнення таких категорій, як пристрась, гріх, зло і страждання, котрі в деяких мислителів стають вихідним пунктом розмірковувань про стражденність буття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Сучасними мислителями проблемі стражденності приділено значну увагу у вигляді осмислення окремих її смислових конструктів, модифікацій. Віднайдення аксіологічного виміру страждання в бутті, ствердження його позитивного смислу належить М. Лосському [1]. Т. Буткевич досліджував онтологічну сутність і походження зла в контексті Св. Одкровення та святоотецького вчення, встановив взаємозв'язок між фактом гріхопадіння і проявами стражденності в людському бутті [2]. М. Бердяєв розвинув екзистенційну діалектику свободи, гріха, зла, страху, провини, страждання, нещастя, туги, смерті. Першоосновою зла, страждання, смерті, тощо у М. Бердяєва є добуттєва ірраціональна свобода, що мислиться як первинний хаос і безвідносна до Бога як Творця світу [3]. Проблема співвідношення свободи, образу Божого в людині і гріхопадіння розглядав Б. Вишеславцев [4]. Г. Флоровський вперше застосував поняття "стражденність", аналізуючи твори Максима Сповідника та багатьох інших Отців церкви, закріпивши за ним іманентну пристрасності характеристику [5; 6], поява якої обумовлена гріхопадінням. У контексті онтології та космології окремі складові проблеми стражденності розглядаються у В. Зеньковського [7]. Проблема стражденності у гносеологічному вимірі постає в контексті досліджуваної П. Мініним християнської містики [8]. З точки зору сучасної християнської антропології А. Позова людська стражденність проблематизується через сукупність катастатичних проявів буття [9]. Зв'язок між окремими аспектами стражденності та часом у духовній практиці ісихазму досліджує П. Сержантов [10]. В аспекті синергійної антропології стражденність виражена через енергійну природу пристрасності у С. Хоружого [11]. У світоглядно-філософському змісті проблеми стражденності недостатньо дослідженими є її онтологічні підстави: чим обумовлена стражденність у бутті, яке її походження, чи володіють страждання та інші форми стражденності самостійним буттєвим статусом, – ці та інші питання потребують з'ясування.

Відтак, **метою дослідження** є розкриття сутності онтологічного підґрунтя стражденності в світі, в бутті людини та решти тварних істот. Головними завданнями дослідження є ствердження взаємозв'язку між буттям і стражденністю, визначення буттєвої першопричини стражденності та принципів її вкорінення у бутті.

Виклад основного матеріалу. Метафізичне підґрунтя стражденності ґрунтується на положенні про первинне розділення всього сущого на тварне і нетварне, яке успадкувала вже першолюдина Адам. Вже старозавітною біблійною думкою стверджується онтологічна нетотожність Бога і тварного світу. Ця думка обґрунтовувалась особливо наполегливо Григорієм Нісським, котрий розійшовся на цій підставі з міркуваннями неоплатоніків, а також зі своїм учителем Орігеном (у якого світ співвічний Богові,

оскільки в бутті Бога можливе співпадає з дійсним). У Г. Нісського "Бог творить не із Себе, бо різнорідний тварному". Це означає, що начало буття є таємницею, в якому бере участь творча воля Бога, "художня і премудра сила" як різновид Абсолютної свободи. При цьому творення світу Богом вже Г. Нісський розуміє не в категоріях речі, а в категоріях енергії. Бог творить, передусім, неречові якості: "приводи, причини, сили істот" [5: 153].

Онтологічні підвалини ідеї стражденності закладаються також у містичному богослів'ї Діонісія Ареопагіта. Д. Ареопагіт описує Бога як замежову Причину всього сущого, Котрий в той самий час абсолютно не причетний сущому, оскільки Він переважає все суще і надсуще, переважає навіть відсутність буття [12: 5-6]. Будучи замежовим всьому сущому, Бог існує поза словами і мисленням, а отже недоступний ніякому пізнанню. Таким чином, фундаментом ідеї стражденності у Д. Ареопагіта, а з ним і в усій апофатичній традиції, слугує положення про визнання неспіввимірності буття Бога і буття всього сущого, з чого слідує висновок про принципову непізнаваність, незбагненність Бога для людини. Сутність містичного богослів'я загалом, за А. Кураєвим, полягає у ствердженні інаковості Бога і світу [13: 15]. Ця обставина закладає метафізичні передумови людської стражденності, яка виражається болісним пошуком смислу власного існування та смислу існування всього сущого, що обертається необхідністю богопізнання. Але попри сутнісну відмінність, у свідомості християнських мислителів буттєвий зв'язок між вічним Богом і тимчасовим (тварним) світом зберігається. "Іноприродність вічного Бога і тимчасового світу не обов'язково вносить розрив між творінням і Творцем", – підтверджує сучасний дослідник [10: 20]. Тому онтологічне підґрунтя стражденності варто шукати глибше.

Необхідно зазначити, що під поняттям тварного у православ'ї розуміється весь світ як ціле, тобто універсум. У вченні ап. Павла поняття "тварне" охоплює собою усю зовнішню природу: царство рослин і царство тварин, небо і землю, людину і ангелів. Відповідно слова апостола Павла у посланні до Римлян стосуються всього світу: "вся твар сукупно стогне і мучиться й донині" (Рим. 8: 22). Вічне божественне буття протиставляється в тварному образі також світу людини. Тому Бог і людина у православному богослів'ї є, передусім, учасниками онтологічних відносин, – підкреслює С. Аверинцев [14: 350]. Онтологія і космологія у православній філософії дуже тісно пов'язані з антропологією. Цей взаємозв'язок встановлюється на підставі ієрархічної структури буття, до кожної з ланок якого (буття Бога, буття фізичного світу, духовний світ) виявляється причетним людське буття. І формування православної ідеї стражденності відбувається у тісному взаємозв'язку з усіма ланками буття. Якщо з християнської точки зору світ постає як "мікроантропос", то людина – як "мікрокосм". Така позиція доводить, що існує підпорядкованість вже до людського буття людині, – вважає В. Зеньковський [7: 199]. Як відомо, вся історія тварного буття поділяється на періоди до гріхопадіння (перебування тварного світу і людини в своєму первозданному становищі, в згоді з божественною волею) і після гріхопадіння, з часу якого все тварне буття зазнає його неминучих наслідків. Причому варто зауважити, що згідно догматики, гріхопадіння відбулося спочатку в світі ангелів, а лише тоді в світі людини. Величний статус людини в бутті сполучається з низьким, найбільша відповідальність за гріхопадіння покладається на людину, адже саме в ній повною мірою виявляється ушкодженість природи. Гріхопадіння людини лише ушкоджує буття, але не руйнує його єдності. Однією із провідних в християнській метафізиці є також думка про те, що світ не є "відпадіння" від Бога, але вільне Боже творіння. Людина була усе ж таки створена Богом, незважаючи на її подальше гріхопадіння в очах Божих (В. Зеньковський).

Розвиваючи вчення про еволюцію субстанційних діячів, М. Лосський своєрідно витлумачує творення світу Богом за книгою Буття. В його розумінні "небо" – це Царство Боже, "сукупність діячів, котрі вступили одразу на шлях правильного відношення до цінностей, люблячи Бога більше себе і всіх тварних особистостей, як себе". Натомість "земля" – це спільнота тих діячів, "котрих Бог передбачив, що вони почнуть своє життя гріхопадінням, тобто більшою чи меншою ступінню егоїзму" [1: 318]. Звідси, особистісний егоїзм є головною причиною недосконалості в світі ("царстві психо-матеріального буття"), усіх існуючих в ньому розладів і невлаштованості, причиною якого стало зловживання свободою волі. Відтак, дійсною онтологічною основою стражденності є свобода, нею зумовлені також поява часу й еону (тварної вічності), тварного буття, і – що найголовніше – тварної свободи. У тварній свободі наявні протилежні можливості для "самовизначення по відношенню до Буття – прийняття або заперечення, віри або невір'я, служіння або непослуху, любові чи ненависті" [15: 105]. Тобто саме тварною свободою зумовлений вибір гріха як онтологічної передумови стражденності. Тому можна також сказати, що стражденність має буттєвий тварний характер.

Якщо в Д. Ареопагіта все таки гносеологія домінує над онтологією, то Максим Сповідник повертається до питань про першооснови всього сущого, наполегливо розбудовуючи онтологічну теорію через антропологію. Таємниця світотворення і світобудови криється в людині, яка є серединою, зосередженням тварного буття загалом і, водночас, образом Божим. У творах М. Сповідника йдеться про основоположний принцип, з якого бере початок вся реальність тварного буття, це – протиставлення Бога сукупності тварного світу, поділ на тварне і нетварне. З цього починаються усі інші розділення, – аналізує В. Лосський в праці "Догматичне богослів'я". Тварна природа поділяється на небесну і земну, на

розумоосязне і чуттєве. Відповідно, в чуттєвому світі небо відділяється від землі. На поверхні землі виділяється рай, а людина, що в ньому мешкає, розділяється на дві статі: чоловічу і жіночу [16: 503]. В розумінні М. Сповідника "Адам повинен був подолати ці розділення свідомим діянням, з'єднати в собі всю сукупність тварного космосу і разом з ним досягти обоження". В людині повинно здійснитись обоження всього сотвореного, а тому "передусім, людина покликана єднати" і у цьому покликанні полягає таємниця Боголюдства. Задля цієї мети людина, за Г. Флоровським, повинна була "зняти і погасити в самій собі всі "розділення" тварного ества" [6: 208]. Однак внаслідок людського гріхопадіння розділення лише поглибилося, гріх зруйнував можливу і передвизначену гармонію. Д. Ареопігіт також говорить про метафізичну недосконалість людини, котра має своєю причиною гріховність, гріховну нечистоту в розумінні розділення, що відводить людину від єдинообразності, а своїм наслідком має віддалення від Бога [8: 353].

У сучасного західного богослова Х. У. Бальтазара первородний гріх є одночасно завершенням райського періоду буття людини і началом нового буття, в якому діють параметри часовості, становлення. З точки зору останнього, нинішнє становище людини у світі видається природнім. Момент гріхопадіння прабатьків стає точкою відліку довгого і мучительного шляху людини в пошуках Бога. Віднині через страждання, котрі спричиняються до неповноцінності душі, людина змушена йти до пізнання Бога, споглядати власну сутність, шукати вірну позицію по відношенню до світу і до самої себе, усмиряючи своє нерозсудливе тяжіння до минулого. Разом із тілом душа бере участь у пристрастях і стражданнях, оскільки в людині визнається взаємобуття тіла і душі. За словами Х. У. Бальтазара, для Орігена, Г. Нісського, М. Сповідника "чуттєвий світ явищ з його стражданнями і смертю – це одночасно кара і балагодіяння Божі" [17: 125]. У нинішньому бутті світу існує взаємотягненість руйнівних і очищаючих сил страждання і смерті, становлення і зникнення, котрі розуміються вже не як нездоланний демонізм буття, але як драма і діалог людської норовливості і Божественної милості [17: 129].

Фактом гріхопадіння прабатьків людства було завдано важких наслідків не лише людському роду, але всьому оточуючому світові, – доводить православний мислитель Т. Буткевич, посилаючись на божественне Одкровення та твори багатьох Отців церкви [2: 90-91]. Суєта і тління, страждання і хвороби, скорботи і печалі, зрештою, смерть стали спільним набутком всього існуючого в світі після гріхопадіння людини. І оскільки з вини людини гріх і прокляття розповсюдились в світі, то і з людини має розпочатись відновлення втраченого ідеального стану. Таке відновлення для людини можливе через Христа і розпочинається воно зі "звільнення розуму" (Рим. 7: 25). Христос прийшов у світ, щоб посилити і відновити онтологічний зв'язок між тварним і нетварним і спрямувати образ Божий в людині до божественної досконалості через свободне становлення, знову актуалізуючи свободу.

"Гріхопадінням розірвано ланцюг буття", однак воно (гріхопадіння) не стосується, за вченням отців церкви, природи людини [6: 209]. Людина по природі створена як єдність душі, тіла і духу й залишається такою навіть після гріхопадіння. Саме тому проблемою всього православного дискурсу є пошук можливості "об'єктивного, сутнісного залучення людської природи до Божественної" – обоження [14: 350]. Гріх людський поглибив прірву між Богом і людиною, між Богом і усім тварним світом, однак, як пише Г. Флоровський, не змінив план і будову світу [6: 209]. Гріховність не є першоосновою людини у православній аскетичній, вона є лише емпіричною реальністю, оскільки гріх – це завжди лише акт, дія, – стверджує Керн, – натомість "передвічне небесне людство є самою онтологією у вченні про людину" [18: 427].

Все ж таки гріхопадіння позначилося на людській сутності, яка втративши свою цілісність, стала розумітись складною сутністю, що виразилось у двомірній (душа і тіло), тримірній (дух, душа і тіло) та у ще складніших різноманітних онтологічних схемах [19: 168-188]. Сама потребу, необхідність витлумачення складу людської сутності в протилежність нетварній сутності, й відсутність догматичної однозначності в ньому, вже можна вважати наслідком гріхопадіння – відпадиння від повноти буття в Богові. Не вдаючись у подробиці варіантів визначення складу людської природи, варто зазначити, що кожен із них відображає в загальному вигляді один із найважливіших наслідків гріхопадіння – набуття людиною тварної сутності. Ось чому М. Єгипетський вважав, зокрема, тварність людської душі причиною віддаленості між душею і Богом [20: 420]. Тварність душі є головною передумовою не лише містичного віддалення людини від Бога, а й критичним виразом людської немочі, а тому – перепорою у містичному взаємоспілкуванні душі і Бога.

Гріхопадіння першолюдини – архетип усіх людських гріхів. За зразком первородного гріха здійснюються усі падіння людини, тому що в їх основі лежить свобода волі. Великого значення набуває поняття свободи у Б. Вишеславцева, що розуміється як сутнісна сила в людині, котра є богоподібною й полягає у незалежній здатності обирати, вирішувати. Однією з функцій свободи є самовладдя, згідно з яким людина визначається відносно того чи іншого проекту своєї екзистенції: "якщо захочеш, можеш загинути, можеш богохульствувати, отруювати і вбивати, і ніхто тобі не завадить у цьому. Але з іншої сторони, якщо хто захоче, то може підкоритися богові, стати на шлях праведності і володарювати над похотями" [4: 388]. Таким чином, стражденність есенційно зумовлена й кориниться у свободі, в якій з однаковою ймовірністю реалізуються ідеальні та хибні проекти людської екзистенції. Проте сутнісні

властивості (свобода та образ Божий) зберігаються в людині навіть у випадку реалізації негативних проявів екзистенції – гріховних станів.

Стражденність – це також мука детермінованого людського духу, вираженням чого є індивідуальне існування. "Доля кожного життя в цьому світі, котре досягло індивідуалізації, є стражданням", – писав М. Бердяєв. Але страждання пов'язане не лише з нижчою природою людини, але і з її духовністю, свободою, особистістю, тобто – з вищою природою [3: 394]. Тому подолання стражденності є не лише виходом з індивідуального та наближенням до космічного (як розширення зони індивідуального життя), але і виходом за межі космічного існування в сферу духу, де відсутні будь-які детермінації, передусім, часово-просторові й іпостасі, адже кожна особистість існує у вигляді своєї іпостасної відособленості, оскільки не являє образ Божественного буття в Його повноті.

Стражденність стає дедалі більше зримою як сукупність онтологічних принципів гріхопадіння: поглиблення розділення між тварним і нетварним сущим, розділення і ворожнеча між істотами тварного світу, розокремлення людської волі і Божої, відпадиння від повноти буття, втрата сутнісної цілісності сущого, тощо. На останньому принципі варто зупинитися, тому що його дробним смисловиразом є ушкодження сутнісної природи людини, з якою пов'язане розпадиння людської волі під дією пристрастей і вражень або зовнішніх чинників, прямим наслідком якого є виникнення страждених станів. Взаємозв'язок пристрастності з сутнісною природою людини стверджували Отці церкви. Згідно вчень Немезія, Василя Великого, Григорія Богослова, Макарія Єгипетського, найбільш характерне вираження розладу сутнісних сил людини і їх одностороннього егоїстичного спрямування проявляється у пристрастях, котрі стають "другою природою людини, основним ядром її почуттів і хотінь" [21: 234]. Пристрасті та гріхи, що від пристрастей походять, є результатом задіяння всього складу людини, – вважали Отці церкви. За І. Дамаскіном, "дія називається пристрастю, коли вона проявляється неузгоджено з природою" [22: 346]. У гріхопадінні архім. Софроній вбачає відчуження від Бога: "внаслідок падіння людина зазнала алієнації у всіх планах і енергіях свого буття". Подальший процес відчуження набув характеру роздроблення, розокремлення, розбиття цілісності людського ества на окремі ланки природи, виразом чого є дух, душа, тіло, серце, воля, розум. Існуючі відтепер окремо, вони набули пристрастного характеру й стали здатні пізнавати лише зовнішні сторони буття, слугуючи низинним потребам Людини-людства [23: 204]. Тому й першим необхідним кроком у виправленні становища (у подоланні наслідків первородного гріха) є з'єднання усіх сутнісних сил людини.

У сучасній християнській антропології А. Позова людина являє собою незавершену цілісність як ідеал за принципом Триєдності, досягнення якого передбачає усунення катастрофічних проявів людського буття. А. Позов виявляє, що кожен із цих проявів є наслідком гріхопадіння й так чи інакше стосується кожної сутнісної складової людської природи, спільною рисою яких є пристрастне ураження. Так, одним із проявів катастрофисису є ексцентризм (тяжінючий до еосфоризму), що означає відпадиння від Бога, випадиння з центру Буття та виникнення штучних центрів буття у вигляді Космосу, антропосу [9: 359]. Внутрішньою силою ексцентризму є пристрасть: гордість, себелюбовство, пиха. Ними породжене внутрішнє відчуження від Бога, утвердження людиною своєї духовної самодостатності, безумовності своєї особистості в собі самій тощо. Іншим проявом катастрофизму є космофілія, що означає любов до світу, наслідком чого стало поневолення людини її нижчою природою, життя по плоті, посилення відчуженості від Бога. Ще вагомішою катастрофічною рисою є багатоаспектний метасхематизм (спотворення духа, душі, тіла, розуму і волі в результаті відпадиння людини від Бога), відмічений багатьма отцями Церкви та аскетами-мислителями як джерело зла у світі. Його наслідки незліченні: емпатія (падіння з духовного рівня), гедонізм, гедопатія, звуження свідомості, зростання чуттєвості, плотяність, нечистота (бруд, скверний гріх, що проявляється через пристрасть), тлінність, демонізм, емотивність, афективність, інстинктивність, імагінативність, ін. Метасхематизм призводить до дезінтеграції тримірності, порушення цілісності й тотальності, втрати єдності, натомість – появи автономності у сферах тримерії (духу, душі, тіла, пам'яті, серця). Автономність, набуваючи автоматизму, стає довершеною формою катастрофічної пасивності [9: 489]. Усі вищезгадані риси катастрофисису вміщують в себе пристрасть як діяльне начало, оскільки пристрасть проникає в усі сутнісні сили людини, підміняючи собою їх справжнє божественне призначення, а відтак обертаючись руйнівною згубною дією в них. Отже, пристрастність у складі людської природи є ознакою тварності як наслідку гріхопадіння, спричиненого свободою волі.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Онтологічне підґрунтя стражденності ґрунтується на положенні про тварну свободу зі вчення про метафізичне розділення всього сущого на тварне і нетварне, котре наявне у православній філософії. Гріхопадіння є головним предикатом стражденності, онтологічні принципи якого відображені в різних мислителів у поняттях катастрофисису: роз'єднання, розділення, алієнації (відчуження), відособлення тварного буття від божественного, відпадиння від повноти буття, нецілісності сутнісної природи, недосконалості, недостатності, вразливості, спотворення, ушкодження, егоїзму, ексцентризму, індивідуальності тварного буття, а також іпостасної відособленості. У православно-орієнтованому дискурсі стражденність у формах пристрастності, гріха, зла, страждання постає осутненою ознакою людського буття, однією з основних

сутнісних характеристик існування людини. Результати дослідження можуть слугувати подальшим розробкам у сферах філософської та релігійної онтології, а також антропології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лосский Н. О. Чувственная, интеллектуальная и мистическая интуиция / Н. О. Лосский ; [сост. А. Полякова]. – М. : ТЕРРА – Книжный клуб; Республика, 1999. – 408 с. – (Библиотека философской мысли).
2. Буткевич Т., прот. Зло, его сущность и происхождение / Т. Буткевич. – К. : Пролог, 2007. – Т. 1. – 314 с.
3. Бердяев Н. А. Экзистенциальная диалектика божественного и человеческого / Н. А. Бердяев ; [сост. и вступ. ст. В. Н. Калюжного] // Диалектика божественного и человеческого. – М. : ООО Издательство АСТ ; Харьков : Фолио, 2003. – С. 341–498.
4. Вышеславцев Б. Образ Божий в существе человека / Б. Вышеславцев // Русская религиозная антропология. Т. II : Антология / [сост., общ. ред., предисл. и прим. Н. К. Гаврюшин]. – М. : Московский философский фонд, Московская духовная академия, 1997. – 480 с. – С. 380–400.
5. Флоровский Г. В. Восточные Отцы IV – го века / Г. В. Флоровский. – [репринтное издание]. – Москва : Париж, 1992. – 240 с.
6. Флоровский Г., прот. Восточные Отцы V – VIII веков / прот. Г. Флоровский. – М. : Париж, 1992. – [2-е изд.-е]. – 260 с.
7. Зеньковский В. В. Основы христианской философии / В. В. Зеньковский. – М. : Канон+, 1997. – 560 с. – (История христианской мысли в памятниках).
8. Минин П. Главные направления древне-церковной мистики / П. Минин // Мистическое богословие. – Киев : Издание христианской благотворительно-просветительской ассоциации Путь к истине, 1991. – С. 339–391.
9. Позов А. (Авраам Позидис). Основы древнецерковной антропологии : в 2 т. / А. Позов. – СПб. : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2008. – Том 1 : Сын человеческий. – 573 с.
10. Сержантов П. Б. Исихастская антропология о временном и вечном. Институт философии Рос. акад. наук / П. Б. Сержантов. – М. : Православный паломник – М, 2010. – 320 с.
11. Хоружий С. С. Очерки синергийной антропологии / С. С. Хоружий. – М. : Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2005. – 408 с.
12. Святой Дионисий Ареопагит. Мистическое богословие / Святой Дионисий Ареопагит // Мистическое богословие. – Киев : Издание христианской благотворительно-просветительской ассоциации "Путь к истине", 1991. – С. 5–10.
13. Кураев А. Христианская философия и пантеизм / А. Кураев. – М. : Издательство Московского подворья Свято-Троицкой Сергиевой Лавры, 1997. – 232 с.
14. Аверинцев С. София – Логос : [словарь] / С. Аверинцев. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. – 912 с.
15. Борозенец Т. А. Теологическая диалектика сущего. Философские главы : [монография] / Т. А. Борозенец. – К. : Изд. ПАРАПАН, 2010. – 252 с.
16. Лосский В. Н. Боговидение / В. Н. Лосский ; [пер с фр. В. А. Решиковой ; сост. и вступ. ст. А. С. Филоненко]. – М. : ООО "Издательство АСТ", 2003. – 759, [9] с. – (Philosophy).
17. Бальтазар Х. У. Вселенская литургия. Преподобный Максим Исповедник (Продолжение) / Х. У. Бальтазар ; [пер. с немецкого] // Альфа и Омега. Ученые записки Общества для распространения Священного писания в России. – № 2 (16). Москва, 1998. – 396 с. – С. 108–140.
18. Архимандрит Киприан (Керн). Антропология св. Григория Паламы / Архимандрит Киприан (Керн). – Москва, "Паломник", 1996. – 450 с.
19. Лоргус Андрей, священник. Душа и дух : природа и бытие. Природа человека / Лоргус Андрей, священник // Православное учение о человеке. Избранные статьи. Синодальная Богословская Комиссия. – Москва – Клин. : Издательство "Христианская жизнь", 2004. – 430 с. – С. 168–188.
20. Преподобный Макарий Египетский. Духовные беседы / Преподобный Макарий Египетский. – Клин : "Христианская жизнь", 2005. – 448 с.
21. Зарин С. М. Аскетизм по православно-христианскому учению / С. М. Зарин. – Москва : "Православный паломник", 1996. – 694 с.
22. О вере и нравственности по учению православной церкви. – М. : Издание Московской патриархии, 1991. – 368 с.
23. Софроний (Сахаров), архимандрит. Таинство христианской жизни / Софроний (Сахаров), архимандрит. – Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2009. – 272 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Losskiy N. O. Chuvstvennaya, intellektualnaya i misticheskaya intuitsiya [Perceptible, Intellectual and Mystic Intuition] / [sost. A. Polyakov]. – Moskva : TERRA – Knyzhnyy klub, Respublika , 1999. – 408 s. – (Biblioteka filosofskoy mysli).
2. Butkevich T., prot. Zlo, ego sushchnost' i proiskhozhdenie [Evil, its Essence and Origin] / T. Butkevich. – K. : Prolog, 2007. – T. 1. – 314 s.
3. Berdyayev N. A. Ekzistentsialnaya dialektika bozhestvennogo i chelovecheskogo [Existential Dialectic of Divine and Human] / N. A. Berdyayev ; [sost. i vstup. st. V. N. Kalyuzhnyi] // Dialektika bozhestvennogo i chelovecheskogo [The Dialectic of Divine and Human]. – M. : ООО Izdatelstvo AST ; Kharkov : Folio, 2003. – S. 341–498.
4. Vysheslavtsev V. Obraz Bozhy v sushchestve cheloveka [The Image of God in Human Being] / V. Vysheslavtsev // Russkaya religioznaya antropologiya. T. II : Antologiya [Russian Religious Anthropology. V. II : Anthology] /

- [sost. obshch. red., predisl. i prim. N. K. Gavriushyn]. – M. : Moskovskiy filosofskiy fond, Moskovskaya dukhovnaya akademiya, 1997. – 480 s. – S. 380 – 400.
5. Florovskiy G. V. Vostochnye Otsy IV-go veka [East Padres of the IV-th Century] / G. V. Florovskiy. – [reprintnoe izdanie]. – Moskva : Parizh, 1992. – 240 s.
  6. Florovskiy G. V. Vostochnye Otzy V – VIII vekov [East Padres of the V – VIII Centuries] / G. V. Florovskiy. – [vtoroe izdanie]. – Moskva : Parizh, 1992. – 260 s.
  7. Zenkovskiy V. V. Osnovy khristyanskoй filosofiyi [Bases of Christian Philosophy] / V. V. Zenkovskiy. – M. : Kanon+, 1997. – 560s. – (Istoriya khristianskoй mysli v pamyatnikakh).
  8. Minin P. Glavnye napravleniya drevne-tserkovnoy mistiki [Main Directions of Ancient Church Mysticism] / P. Minin // Misticheskoe bogoslovie [Mystic Theology]. – Kiev : Izdanie khristianskoй blagotvoritelno-prosvetitel'skoy assotsiatsii Put' k istine, 1991. – S. 339–391.
  9. Pozov A. (Avraam Pozidis). Osnovy drevnetserkovnoy antropologiyi [Bases of Ancient Church Anthropology] : v 2 t. – SPb. : Izd-vo S.-Peterb. un-ta, 2008. – Tom 1 : Syn chelovecheskiy [Human Son]. – 573 s.
  10. Serzhantov P. B. Isikhast'skaya antropologiya o vremennom i vechnom. Institut bibleisko-patologicheskikh issledovaniy otдела po delam molodezhy Russkoй Pravoslavnoy Tserkvi [Hesychasm Anthropology about Temporal and Eternal. The Institute of the Biblical and Patrological Researches of the Department on Youth of the Russian Orthodox Church] / P. B. Serzhantov. – M. : Pravoslavnyi palomnik – M, 2010. – 320 s.
  11. Khoruzhiy S. S. Ocherki sinerghiynoy antropologiyi [Essays of Synergic Anthropology] / S. S. Khoruzhiy. – M. : Institut filiosofiyi, teologiyi i istoriyi sv. Fomy, 2005. – 408 s.
  12. Sviatoyi Dionisiy Areopagit. Misticheskoe bogoslovie [Mystic Theology] / Sviatoyi Dionisiy Areopagit // Misticheskoe bogoslovie [Mystic Theology]. – Kiev : Izdanie khristianskoй blagotvoritelno-prosvetitel'skoy assotsiatsiyi "Put' k istine", 1991. – S. 5–10.
  13. Kuraev A. Khristianskaya filosofiya i panteizm [Christian Philosophy and Pantheism] / A. Kuraev. – M. : Izdatel'stvo Moskovskogo podvor'ia Sviato-Troitskoй Sergievoй Lavry, 1997. – 232 s.
  14. Averintsev S. Sofiya – Logos. Slovar' [Sofia – Logos. Dictionary] / S. Averintsev. – K. : DUKH I LITERA, 2006. – 912 s.
  15. Borozenets T. A. Teologicheskaya dialektika sushchego. Filosofskie glavy [Theology Dialectics of the Things Existent. Philosophical Chapters] : [monografiya] / T. A. Borozenets. – K. : Izd. PARAPAN, 2010. – 252 s.
  16. Losskiy V. N. Bogovidenie [Vision of God] / V. N. Losskiy ; [per. s fr. V. A. Reschikovoy ; [sost. i vstup. st. A. S. Filonenko]. – M. : OOO "Izdatel'stvo AST", 2003. – 759, [9] s. – (Philosophy).
  17. Bal'tazar Kh. U. Vselenskaya liturgiya. Prepodobnyi Maksim Isповednik (Prodolzhenie). [Universal liturgy. St. Maximus the Confessor. Continuation] / H. U. Baltazar ; [per. s nemetskogo] // Alfa i Omega. Uchenye zapiski Obshchestva dlia rasprostraneniya Sviashchenogo pisaniya v Rossiі № 2 (16). Moskva, 1998 [Alpha i Omega. Scientific Notes of the Society for the Sacred Writing Distribution in Russia № 2 (16). Moscow, 1998]. – 396 s. – S. 108–140.
  18. Arkhimandrit Kiprian (Kern). Antropologiya sv. Grygoriya Palamy [Anthropology of st. Gregorios Palamas] / Arkhimandrit Kiprian (Kern). – Moskva, "Palomnik", 1996. – 450 s.
  19. Lorus Andrey, svyashchennyk. Dusha i dukh : priroda i bytie. Priroda cheloveka [The Soul and Spirit : the Nature and Existence. The Nature of a Man] / Lorus Andrey, svyashchennyk // Pravoslavnoe uchenie o cheloveke. Izbrannye stat'i. Sinodal'naya Bogoslovskaya Komissiya [Orthodox Teaching about a Man. Selected Articles. Synodal Theological Commission]. – Moskva – Klin : Izdatel'stvo "Khristyanskaya zhyzn'", 2004. – 430 s. – S. 168–188.
  20. Prepodobnyi Makariy Egipetskiy. Dukhovnye besedy [Spiritual Conversations] / Prepodobnyi Makariy Egypetskiy. – Klin, "Khristianskaia zhyzn'", 2005. – 448 s.
  21. Zarin S. M. Asketizm po pravoslavno-khristianskomu ucheniiu [Asceticism in the Christian Orthodox Teaching] / S. M. Zarin. – Moskva : "Pravoslavnyi palomnik", 1996. – 694 s.
  22. O vere i npravstvennosti po ucheniyu pravoslavnoy tserkvi [About the Faith and Morality on the Studies of Orthodox Church]. – Izdanie Moskovskoy patriarkhii, 1991. – 368 s.
  23. Sofroniy (Sakharov), arhimandrit. Tainstvo khristianskoй zhyzni [Mystery of Christian Life] / Sofroniy (Sakharov), arhimandrit. – Svyato-Ioanno-Predtechenskiy monastyr', Sviato-Troitskaya Sergieva Lavra, 2009. – 272 s.

Матеріал надійшов до редакції 20.09. 2013 р.

Шадюк Т. А. Страдательность сквозь призму христианской онтологии.

Утвержден онтологический подход к проблеме страдательности, благодаря которому она представлена как целостный концепт в многообразии своих проявлений. Доказано, что страдательность в контексте православно-ориентированного дискурса имеет онтологическое основание, которое заключается в тварной свободе и, тем самым, является составляющей религиозной онтологии как учения о бытии Бога, мира, человека и остальных тварных существ. Установлено, что грехопадение выступает главным предикатом страдательности, онтологические принципы которого отображены в понятиях катастасиса: разъединения, разделения, алиенации (отчуждения), обособления тварного бытия от божественного, отпадения от полноты бытия, нецелостности сущностной природы, несовершенства, недостаточности, уязвимости, искажения, повреждения, эгоизма, эксцентризма, индивидуальности тварного бытия, а также ипостасной обособленности.

Ключевые слова: *страдательность, тварная свобода, грехопадение, катастасис, страстность.*

Shadiuk T. A. The Sufferability through the Prism of Christian Ontology.

The problem of understanding of sufferability in diversity of its forms is one of the eternal query of the human mind, disturbed by the own position in the world, the determination of ways of self-realization, methods of cognition of reality and the attitude towards different types of the ontological reality: the world, God, near, itself. In Being and relative being the sufferability is evident of existential experiences of suffering, fear, sorrow, melancholy, boredom, sorrow, despair, alarm, alienation, loneliness and so on. In this context the religiously-philosophical reflection of the phenomenon of sufferability and also the search for its being foundations of the Orthodox-oriented discourse becomes actual. The Orthodox philosophy allows us to understand the ways of the essence of such categories as passion, sin, evil and suffering that for some thinkers become the starting point of disserting of sufferability being. The research materials are the patristic legacy and the work of modern religious philosophers and theologians. In the article the ontological approach to the sufferability which appears a holistic concept is stated. It is proved that sufferability in the context of the Orthodox-oriented discourse has an ontological foundation that is the created freedom and, thus, is part of a religious ontology as a theory of the existence of God, the world, the man and the rest of the created beings. It is established that the fall is the main predicate of sufferability, ontological principles of which are reflected in terms of catastasis: separation, disconnection, division, alienation, separation from the divine created being, falling away from the fullness of life, unintegrity of essential nature, imperfection, insufficiency, vulnerability, distortion, damage, selfishness, eccentricism, individuality of created being and hypostatic apartness. In the Orthodox-oriented discourse the sufferability in forms passion, sin, evil, suffering appears the essence quality of human being, one of the main essential characteristics of the human existence.

Key words: *sufferability, created freedom, fall, catastasis, passion.*